

Sławomir Rut
Wojciech Samól
Jarosław Tuliszka

Westerplaczczycy – lista 1939

**Skład załogi Wojskowej Składnicy Tranzytowej
na Westerplatte w Wolnym Mieście Gdańsku
1 września 1939 r.**

Recenzent: **prof. Waldemar Rezmer**
Redaktor prowadzący: **Agata Piedziewicz**
Redakcja: **Edyta Chrzanowska / e-Dytor**
Korekta: **Paweł Jaroniak, Grzegorz Szczepaniak**
Indeksy: **Natalia Maliszewska, Grzegorz Szczepaniak**
Projekt okładki i stron tytułowych: **Natalia Gawryluk**

Na okładce: **Odprawa na placu apelowym przed budynkiem koszar. Westerplatte, wiosna 1939 r. (fragment zdjęcia z albumu Leona Pająka, BG PAN)**

Copyright © 2023 by Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku

ISBN: 978-83-65957-54-2

Muzeum II Wojny Światowej

Wydawca: Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku
pl. W. Bartoszewskiego 1, 80-862 Gdańsk
tel.: +48 58 766-83-63, +48 58 323 75 34
e-mail: wydawnictwo@muzeum1939.pl
<https://muzeum1939.pl>

Skład i łamanie: **Natalia Gawryluk**

Druk i oprawa: **Zakład Poligraficzny Sindruk, Opole**

Spis treści

Wstęp	7
Lista załogi Wojskowej Składnicy Tranzytowej na Westerplatte z 1 września 1939 r.	11
Załoga Westerplatte	55
1. Wolne Miasto Gdańsk – strefa zdemilitaryzowana	55
2. Decyzje Ligi Narodów – lokalizacja polskich składów wojskowych w Gdańsku oraz liczebność oddziału wartowniczego	61
3. System wymiany załóg	68
4. Wymogi wobec żołnierzy kierowanych do Wojskowej Składnicy Tranzytowej	73
5. Kadra oficerska Wojskowej Składnicy Tranzytowej	76
6. Pracownicy cywilni Wojskowej Składnicy Tranzytowej	80
7. Ostatnia wymiana załóg, wzmocnienie i mobilizacja	85
Zakończenie	99
Spis tabel	101
Wykaz skrótów	103
Bibliografia	105
Indeks nazwisk	109
Indeks geograficzny	113
Summary	115

Wstęp

Pierwsze po zakończeniu wojny drukowane wspomnienia o obronie Westerplatte ukazały się już w 1945 r. Opierały się, co zrozumiałe, jedynie na pamięci autorów – kpt. Franciszka Dąbrowskiego oraz por. Stefana Grodeckiego¹ – o wydarzeniach sprzed sześciu lat. Mimo że nie mieli do dyspozycji dokumentów, starali się również odtworzyć liczebność załogi Wojskowej Składnicy Tranzytowej (WST) na Westerplatte w Wolnym Mieście Gdańsku. 12 lat później swoje wspomnienia z obrony opublikował Franciszek Dąbrowski². Poza faktami przywołanymi z własnej pamięci korzystał już z relacji niektórych uczestników walk. W załączniku do tej publikacji (pt. *Załoga*), wydanej przez Gdańskie Towarzystwo Naukowe, wymienionych jest 168 westerplatczyków, w tym 161 żołnierzy i 7 pracowników cywilnych³.

Cel tej publikacji jest jasny – opublikowanie jak najdokładniejszej listy osób, które 1 września 1939 r. przebywały w WST, niezależnie od tego, czy były żołnierzami, czy cywilami. Autorzy zdają sobie sprawę z tego, że jest to podstawa do dalszych badań, wszelkie nowe ustalenia muszą się jednak opierać na wiarygodnych źródłach naukowych. Mają też nadzieję, że możliwe stanie się załączenie tej listy do uchwały nr LXI/806/98 Rady Miasta Gdańska z dnia 21 maja 1998 r., nadającej honorowe obywatelstwo miasta wszystkim obrońcom Westerplatte.

1 F. Dąbrowski, S. Grodecki, *Westerplatte*, Gdynia 1945.

2 F. Dąbrowski, *Wspomnienia z obrony Westerplatte. Wspomnienia i dokumenty*, wstęp i oprac. M. Pelczar, Gdańsk 1957.

3 Z tego pięciu pracowników cywilnych wymieniono tylko z nazwiska.

Nadszedł już czas, aby podjąć próbę ustalenia wykazu osób, które 1 września znalazły się na terenie WST. Nie ma sensu toczenie bezproduktywnych sporów. Nie ma sensu dodawanie jakiejś osoby czy skreślanie jej z listy. Są żołnierze i pracownicy cywilni Składnicy, co do których wiadomo, że przebywali tam w pierwszych dniach wojny. Różnice między badaczami dotyczą pojedynczych przypadków. Ta lista nie będzie dziełem skończonym, chociaż autorzy bardzo by pragnęli, aby takim się stała. Ważne jest, żeby przy jej weryfikowaniu posługiwać się narzędziami naukowymi, które strzegą przed popełnianiem błędów. Mają też nadzieję, że skończy się czas „sztucznych westerplaczczyków”, obojętnie, jakie intencje przyświecały ich „stworzycielom”. Wiarygodna lista jest potrzebna dla uczczenia tych, którym się to należy, oraz spersonalizowania grupy honorowych obywateli miasta Gdańska.

Przyjęto dwa podstawowe kryteria weryfikacji listy westerplaczczyków. Pierwszym z nich są oczywiście rozkazy komendanta WST. W jednostce wojskowej na stałe mogli przebywać tylko ci żołnierze lub pracownicy cywilni, którzy byli w tych rozkazach wymienieni. Problemem jest jednak to, że ostatni z zachowanych rozkazów ma nr 29 i pochodzi z 14 sierpnia 1939 r.⁴

W 1938 r. komendanci WST wydali 68 rozkazów, z tego mjr Stefan Fabiszewski – 60, a mjr Henryk Sucharski – 8. W przypadku tego pierwszego średnia na miesiąc wynosiła 5,45 rozkazu, mjr Sucharski zaś tylko w grudniu wydał aż 8 rozkazów. Z następnego roku zachowało się 29 rozkazów; jak wspomniano wyżej, ostatni nosi datę 14 sierpnia 1939 r. i był to drugi rozkaz z tego miesiąca. Analiza rozkazów wydanych przez mjr. Sucharskiego do sierpnia 1939 r. wskazuje, że przeciętnie w miesiącu ukazywało się 3,86 rozkazu z jego podpisem (ich szczegółowy wykaz przedstawia tabela 1): najwięcej w styczniu – 5 rozkazów, i po 4 w marcu, kwietniu, maju, czerwcu lub lipcu.

4 Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że kolejny z rozkazów, nr 30/39, został wystawiony do 24 sierpnia 1939 r., co potwierdzają zachowane książki ewidencyjne dwóch westerplaczczyków. Czy wystawiono jeszcze jeden rozkaz przed 1 września 1939 r.? Najpewniej tak, choć nie mamy na to dowodów (zob. Centralne Archiwum Wojskowe [CAW], Wydział Wojskowy Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku, I.305.6.25, Rozkaz dzienny nr 24 z dnia [?] lipca 1939 r.).

Rozkaz nr 24 ukazał się między 25 czerwca a 4 lipca, lecz z powodu wyjazdu komendanta na urlop wystawiony został przez pełniącego obowiązki kpt. Dąbrowskiego. Brudnopis rozkazu zachował się, ale nie pozwala na określenie dokładnej daty jego wystawienia. Zatem w czerwcu bądź lipcu ukazały się tylko 3 rozkazy, tak samo jak w lutym, najkrótszym miesiącu w roku. W żadnym miesiącu 1939 r. nie zdarzyło się, żeby mjr Sucharski wydał tylko 2 rozkazy.

Tab. 1. Rozkazy komendanta WST na Westerplatte wydane w 1939 r.

Miesiąc (dzień) wydania	Numery rozkazów	Liczba rozkazów
Styczeń (4, 9, 18, 24, 30)	1–5	5
Luty (4, 11, 23)	6–8	3
Marzec (1, 16, 17, 30)	9–12	4
Kwiecień (1, 5, 15, 29)	13–16	4
Maj (4, 10, 17, 20)	17–20	4
Czerwiec (10, 21, 23)	[21]–23	3
Pomiędzy 25 czerwca a 4 lipca	24	1
Lipiec (10, 21, 31)	25–27	3
Sierpień (9, 14 do 24)	28–30	3

Źródło: Archiwum Państwowe w Gdańsku (APG), Akta Komisarza Generalnego RP (Akta KGRP), 259/1068.

Z pewnością po 14 sierpnia powinien ukazać się rozkaz z informacją o utajnionej mobilizacji w WST, w której wyniku powołano większość pracowników cywilnych. Jest to jednak tylko przypuszczenie. Być może ukazał się też rozkaz z informacją o kolejnym potajemnym wzmocnieniu stanu liczbowego załogi⁵. Dopóki jednak te rozkazy się nie odnajdą, należy przyjąć stan faktyczny na podstawie tych zachowanych.

Drugim kryterium potwierdzenia obecności danej osoby są zgodne relacje pozostałych westerplaczczyków, w których wielokrotnie wspominają o niej jako towarzyszącej im podczas obrony Westerplatte.

5 Wydaje się, że po 25 sierpnia 1939 r. jakkolwiek możliwość wpłynięcia do portu została zablokowana. Żeby nie prowokować strony niemieckiej, Polacy najpewniej nie wysłali już żadnego z przewidzianych wzmocnień. Na wprowadzenie pancernika Schleswig-Holstein do portu gdańskiego nie zgodził się komandor Urzędu Pilotów Rady Portu i Dróg Wodnych w Gdańsku kpt. ż.w. Tadeusz Bonifacy Ziółkowski.

Publikacja składa się z trzech zasadniczych części: wstępu, listy westerplaczczyków oraz dopełniającego ją opracowania dotyczącego członków załogi WST.

Do stworzenia listy wykorzystano dokumenty archiwalne – rozkazy komendantów WST znajdujące się w zasobach Archiwum Państwowego w Gdańsku oraz Centralnego Archiwum Wojskowego. Ich uzupełnieniem były publikacje autorów, którzy w sposób szczegółowy i naukowy weryfikowali stan osobowy WST, szczególnie: Krzysztofa Henryka Dróżdża⁶, Andrzeja Drzycimskiego, Stanisławy Górnikiewicz-Kurowskiej⁷ oraz Krzysztofa Zajączkowskiego⁸.

- 6 K.H. Dróżdź, *Walczyli na Westerplatte. Badania nad stanem liczbowym załogi Wojskowej Składnicy Tranzytowej we wrześniu 1939 roku*, Oświęcim 2017; *idem*, *Westerplatte. Leksykon biograficzny*, Warszawa 2012; *idem*, *Żołnierze z Westerplatte. Weryfikacje i uzupełnienia wybranych rysów biograficznych*, Rawa Mazowiecka 2019.
- 7 A. Drzycimski, *Major Henryk Sucharski*, Wrocław 1990; *idem*, *Westerplatte 1939. Przed szturmem*, Gdańsk 2009; *idem*, *Westerplatte. Kulisy niemieckiej wojny propagandowej*, Gdańsk 2019; *idem*, *Westerplatte*, t. 1: *Reduta w budowie 1926–1939*, t. 2: *Reduta wojenna 1939*, Gdańsk 2014; A. Drzycimski, S. Górnikiewicz, *Wojna zaczęła się na Westerplatte*, Gdańsk 1979; A. Drzycimski, J. Górski, *Reduta Westerplatte*, Gdańsk 2014; S. Górnikiewicz, *Lwy z Westerplatte*, Gdańsk 1988; S. Górnikiewicz-Kurowska, *Westerplaczczy. Losy Obrońców Wojskowej Składnicy Tranzytowej*, Gdańsk 1999, Gdańsk 2012; *eadem*, *Westerplatte. Wojna i pamięć*, Gdańsk 2009; *eadem*, *Znaki pamięci*, Gdańsk 2004.
- 8 K. Zajączkowski, *Lekarz z Westerplatte. Major Mieczysław Mikołaj Słaby 1905–1948*, Katowice 2009; *idem*, *Westerplatte jako miejsce pamięci 1945–1989*, Warszawa 2015; *idem*, *Wokół tajemnic Westerplatte*, Warszawa 2012.